

LUONTOPANEELIN LAUSUNTO KOSKIEN VESILAIN TARKISTAMISTA JA TYÖRYHMÄN MIETINTÖÄ

Luontopaneeli kiittää lausuntomahdollisuudesta koskien vesilain tarkistamista. Luontopaneeli pitää hyvänä ja erittäin tarpeellisena esitettyä muutosta, jonka avulla kalatalousveloitteen tai kalatalousmaksun liittäminen lainvoiman saaneeseen vesivoimalaitoksen lupaan olisi nykyistä helpompaa. Myös vähämerkityksellisten voimaloiden lunastuksen helpottaminen on tervetullut uudistus.

Luontopaneeli katsoo, että lähtökohtaisesti kaikkiin olemassa oleviin vesivoimalaitoksiin tulisi velvoittaa rakennettavaksi ohitusuomat tai kalatiet vaelluskalojen nousun mahdollistamiseksi ja kaloille ja muille vesieliöille tulisi taata esteetön kulku vuoden ympäri. Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu vahinkoa kalakannoille tai kalastukselle, hankkeesta vastaava olisi veloitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousveloite) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu). Uudistuksessa olisi vesiluonnon turvaamisnäkökulman vuoksi hyvä ottaa ensisijaiseksi lähtökohdaksi ohitusuoman tai kalatien rakentaminen ja kalatalousmaksun tulisi olla vaihtoehtona vain, mikäli kalatalousveloitteen määrääminen ei ole mahdollista.

Suomessa on Suomen ympäristökeskuksen Vesityöt-tietojärjestelmän mukaan 174 kalatietä (Sutela ym. 2018). Osana lain soveltamista olisi syytä toteuttaa kaikkien Suomen kalateiden toiminnan tarkistus. Kalateitä on rakennettu hyvin vaihtelevilla lähtökohdilla ja monilla kaloilla vaellus voi päättyä kalatien kohtaamiseen. Kaloille yksisuuntainen, osan vuodesta auki oleva tai mahdollisesti vammoja aiheuttava kalatie on riski. Puutteellisesti toimivat tai toimimattomat kalatiet tulisi korvata ensisijaisesti ohitusuomilla ja toissijaisesti kalatien korjaamisella.

Pienten ja sähköntuotannoltaan vähämerkityksellisten vesivoimalaitosten saaminen kalatalousveloitteen tai -maksun piiriin voisi osaltaan edesauttaa myös yhteiskunnalliselta merkitykseltään vähäisten, mutta vaelluskalojen nousun kannalta oleellisten patojen purkamista. Tämä voisi merkittävästi auttaa Suomen vaelluskalakantojen elpymistä. Luontopaneeli kannattaa myös esitettyä muutosta, joka mahdollistaisi energiahuollon näkökulmasta vähäisen merkityksen omaavan vesivoimalaitoksen lunastamisen valtiolle vaelluskalakantojen elinolosuhteiden ja vaellusyhteyden turvaamiseksi. Suomessa vapaasti virtaavien jokiuomien osuus on vain noin 26 prosenttia jokien kokonaispituudesta (Luonnontila.fi).

Vesilain muutosta olisi hyvä kohdistaa laajemmin myös muihin vaellusesteisiin kuin vesivoimapatoihin. Patoja on rakennettu myös esimerkiksi vedenottoon tai tulvasuojeluun, eikä esimerkiksi tierumpujen suunnittelussa ja toteutuksessa ole yleensä turvattu vaellusyhteyden säilymistä.

Ehdotetuissa säännöksissä mainitaan perusteeksi "kalakantojen elinolosuhteet ja vaellusyhteyden turvaaminen ja palauttaminen". Uhanalaisten vaelluskalakantojen elvyttäminen on äärimmäisen tärkeä lähtökohta, mutta on huomattava, että myös muut lajit kuin vaelluskalat kärsivät kulkuyhteyden katkaisevista esteistä. Lain määritelmää olisi tarpeen tältä osin muuttaa esimerkiksi seuraavanlaiseksi: "kalakantojen ja muiden rakenteista kärsivien eliölajien elinolosuhteiden sekä vaellusyhteyksien turvaaminen ja palauttaminen".

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Minna Pappila, Tiina M. Nieminen, Janne Kotiaho, Outi Silfverberg ja Hanna Paulomäki.

Viitattu kirjallisuus:

Luonnontila.fi. SV11 Vaellusvapaat joet. <https://www.luonnontila.fi/fi/elinymparistot/sisavedet/sv11-vaellusvapaat-joet>. Haettu 28.4.2023.

Sutela T., Vehanen T., Jaukkuri M., Tuohino J. ja Orell P. 2018. Kalateiden toimivuuden seuranta. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 65/2018. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 31 s